

ИЖТИМОЙ ФАЛСАФА

Абдурахмонов Сарвар

Annotatsiya: фалсафа фанининг жамият ва унинг тараққиёти қонуниятларини ўрганувчи соҳаси.

Kalit soʻzlar: Ижтимоий фалсафа инсонларнинг амалий фаолияти ва улар ўртасидаги ижтимоий муносабатларни ҳам тахлил қилади.

Инсонлар турли фаолиятлари жараёнида ўз ҳаётлари учун зарур бўлган моддий ва маънавий неъматларни, маънавий ва ижтимоий муҳитни яратадилар ва бу жараёнда ўзаро турли муносабатлар ўрнатадилар. Булар и. ч., сиёсий, ахлоқий, оилавий ва б. ижтимоий муносабатлардир. Жамият эса ўзаро ижтимоий муносабатларда бўлган инсонлардан ташкил топади. Инсонларнинг турли фаолияти улар ижтимоий ҳаётининг асосий маз-мунини ташкил этади ва жамият тараққиётини белгилайди. Ижтимоий фалсафа инсонлар фаолияти ва ижтимоий муносабатларининг объектив ва субъектив томонларини тахлил қилади. Ижтимоий фалсафанинг асосий масаласи — инсонларнинг онги, тафаккури, борлиги, турмушидир. Бу, бир томондан, уларнинг мақсадлари, иқтисодий, сиёсий, ахлоқий ва ҳ. к. мўлжалларини, иккинчи томондан, улар ҳаёти ва фаолиятининг объектив шартшароитларининг ўзаро боғлиқдигини ўз ичига олади. Жамият тараққиёти қонуниятларини идеалистик ёки материалистик талқин қилиш мумкин. Идеалистик назария жамиятдаги барча ўзгаришларнинг сабабчиси инсонларнинг онги ёки дунёвий руҳ деб тушунтиради. Унга кўра, жамиятда инсонлар онгли равишда фаолият кўрсатадилар, чунки улар бирон-бир иш қилишдан олдин уни ўз онларида, тафаккурларида уз мақсадлари ва унинг моҳиятини ақлан тасаввур қиладилар. Яъни, бажарадиган ишлари, фаолиятларининг гоёвий, ақлий режаси унинг амалий натижасидан олдин тузилади. Бундан онг бирламчи, бошқа ҳамма нарса иккиламчи, онгнинг маҳсули ва онг томонидан белгиланади, моддий ва маънавий бойликлар, бошқа ижтимоий ҳодисалар онгнинг, умуман инсон ҳаётидаги маънавийнинг мужассамланиши ва ифодасидир, деб талқин қилинади. Бу инсоният тарихида ақлий меҳнатнинг жисмоний меҳнатдан, маънавийнинг моддий и. ч. дан ажралиб чиқиши билан ҳам тасдиқланади, деб хулоса чиқарилади. Идеалистик Ижтимоий фалсафа тарафдорлари асарларида жамият ва инсон фаолиятининг турли соҳаларига оид хил-махил фикрлар мавжуд. Немис мумтоз фалсафаси вакиллари И. Кант, Г. Гегель, француз файласуфлари О. Конт ва Э. Дюркхейм, ҳоз. замон позитивизми, экзистенциализм ва б. йўналишлар вакилларининг ижтимоий-фалсафий дунёқарашлари муҳим аҳамиятга эга.

Материалистик назария эса барча ўзгаришлар негизида инсонларнинг моддий турмуши, уларнинг ижтимоий борлиги ётади, деб тушунтиради. Булар ижтимоий ва индивидуал онгнинг пайдо бўлиши ва ривожланишининг объектив асосидир, деб

ҳисоблайди. Ҳозир ҳам идеалистик ва материалистик дунёқарашлар ўз аҳамияти ва долзарблигини йўқотмаган. Ижтимоий-фалсафий фикр соҳасида мавжуд бўлган кўпчилик йўналиш ва мактаблар шу икки оқим тарафдорларидир. Ижтимоий фалсафа соҳасидаги плюрализм ижобий аҳамиятга эга, чунки у ижтимоий ҳаётдаги ҳодисаларни талқин қилишдаги бирёқламалиқдан воз кечишга, тарихий жараёндаги моддийлик ва маънавийликнинг ўзаро алоқасини чуқурроқ таҳлил қилишга имкон беради. Ижтимоий фалсафа — тарих, социология, сиёсатшунослик, ижтимоий психология, ҳуқуқ, этика ва б. ижтимоий фанлар учун методология ролини ўйнайди. Ижтимоий фалсафа дунёқарашни шакллантириш, назарий, услубий ва воқеаҳодисаларни олдиндан айтиш вазифаларини бажаради. Дунёқарашни шакллантириш вазифаси инсоннинг жамиятдаги ўрни, турмуши, моддий ва маънавий шартшароити, ҳаёт мақсадлари тўғрисидаги масалаларни қамраб олади. Ижтимоий фалсафанинг назарий вазифаси ижтимоий тараққиёт жараёнининг моҳияти, мазмуни ва йўналишини асослаб беради. Услубий вазифаси ижтимоий ҳаётдаги айрим ҳодиса ва жараёнларни турли ижтимоий фанлар томонидан тадқиқ этишда унинг қонуниятлари ва кридаларидан фойдаланишдан иборат. Ижтимоий фалсафанинг олдиндан айтиш (ба-шорат қилиш) вазифаси жамият, унинг айрим томонлари тараққиёти, инсон фаолиятининг яқин ва бўлажак оқибатларини олдиндан айтиб беришдан иборат. Ижтимоий фалсафанинг мазкур вазифалари фалсафий тафаккур назарияси ва услубини эгаллаган ҳар бир инсон онгининг такомиллашувида намоён бўлади. Фалсафий тафаккур эса жамият тараққиётидаги ижтимоий ҳодисаларни англаш ва амалий вазифаларни ҳал қилишнинг муҳим воситасидир.